

CADRUL DE DEZVOLTARE A JURNALISMULUI SOCIAL AUTOHTON

Georgeta STEPANOV

Universitatea de Stat din Moldova

Identificarea cadrului de dezvoltare a jurnalismului social din Republica Moldova se face importantă în vederea determinării funcțiilor și a rolului jurnalismului social în contextul mediatic autohton. Mai mult, acest lucru oferă oportunități de cercetare a potențialului actual al presei scrise de reflectare a problemelor sociale și ale tendințelor de evoluție a acestuia, fapt ce permite implementarea unor strategii mediatice menite să eficientizeze impactul și efectele jurnalismului social în societatea moldovenească.

Cuvinte-cheie: *jurnalism social, presă scrisă, cadru de dezvoltare, instituție mass-media, factori social-politici și economici, context istoric, problemă socială, evoluție socială.*

FRAMEWORK DEVELOPMENT OF A LOCAL SOCIAL JOURNALISM

The identification process of framework development in social journalism from Republic of Moldova is important by determining the functions and the role of social journalism in the context of local media. Furthermore, this gives research opportunities current potential of print media who reflect the social issues and its development trends, which allows the implementation of some media strategies, which has goal to optimize the impact and effects of social journalism in Moldovan society.

Keywords: *social journalism, print media, development framework, media institution, socio-political and economic factors, historical context, social problem, social evolution.*

La începutul anilor '90 presa moldovenească acorda atenție, prioritar, problemelor care până nu demult erau „tabu” și care readuceau în albie istoria neamului, dar și problemelor care reflectau noile realități politice și care aveau menirea să instruiască populația asupra modului de a gândi și de a acționa pe principii noi, democratice. Starea de euforie în societate și în presă, generată de redobândirea independenței, revenirea la grafia latină și obținerea libertăților politice și civice etc., s-a consumat odată cu trecerea timpului. Destrămarea relațiilor economice, distrugerea vechilor valori, agravarea situației din sfera socială etc. au generat probleme grave, care au afectat considerabil individul social, în particular, și societatea, în general. Autorii studiului „Elemente pentru un dicționar de sociologie rurală: fenomene, procese, doctrine rurale” susțin că sursele care alimentează cel mai frecvent geneza problemelor sociale sunt situațiile anemice care apar în perioadele de schimbare socială sau de tranziție de la un sistem social la alt sistem social. În aceste situații normele nu mai funcționează cum trebuie, se contrazic între ele, nu mai au un caracter unitar, iar asemenea perioade sunt cele mai favorabile pentru proliferarea unor subculturi sau contraculturi ale unor norme, valori și stiluri de viață deviate sau marginale, implicite pentru apărarea și organizarea unor probleme sociale [4].

Schimbarea socială afectează structura și funcționarea organizării sociale și, totodată, presupune modificarea unor atitudini, comportamente și opinii ale unor grupuri mari de oameni, în unele aspecte, ale tuturor membrilor societății românești. Dar toate națiunile au probleme sociale, acestea nici nu trebuie să treacă prin schimbări de amploarea tranziției de la un sistem social-politic la altul, ca să se confrunte cu probleme majore de soluționat [1, p.463].

Astfel, în a doua jumătate a anilor '90 presa își concentrează atenția pe problemele sociale, pe impactul și efectele acestora, dar și pe acțiunile concrete ale guvernanților în raport cu ele, socialul devenind unul dintre elementele-cheie ale discursului mass-media. Agenda mass-media se extindea treptat prin completarea cu subiecte despre problemele sociale care amenință bunăstarea economică, ordinea socială și morală; cele care amenință potențialul de sănătate al indivizilor; cele care aduc prejudicii mediului fizic sau ecologic; probleme care se referă la acțiunile globale cu impact internațional etc.

Prioritățile sociale exprimate în acțiuni concrete ale guvernului au devenit o componentă constantă a „agendei” mass-media, la fel precum și problemele sociale, care reprezintă astăzi o parte semnificativă a publicațiilor periodice cu conținut generalist. Problematika socială a presei se amplifică cantitativ, dar și calitativ și începe să devină prioritară pentru mass-media. „Anume concentrarea presei pe problematica socială a generat o nouă direcție în jurnalism – jurnalismul social [17].

Semnele distinctive ale jurnalismului social, după P.Gh. Ivanean, sunt:

- mediatizarea subiectelor „specifice” care niciodată nu s-au regăsit în presa sovietică: narcomanie, violență, sărăcie, tratament inuman, abandon etc.;
- abordarea problemelor de pe poziții noi – din punctul de vedere al cetățeanului, nu al funcționarului;
- asumarea de către mass-media a statutului de „apărător” al intereselor cetățenilor „de rând”;
- primirea calităților morale ale angajaților sistemului mass-media.

Semne distinctive ale jurnalismului social mai pot fi, considerăm noi: conturarea portretelor sociale, promovarea practicilor sociale pozitive, critica acțiunilor ineficiente ale puterii sau, din contra, susținerea inițiativelor oficiale constructive în raport cu problemele sociale, organizarea dezbaterilor mediatice, identificarea și propunerea soluțiilor de rezolvare a problemelor sociale, evidențierea dimensiunii umane în scriitura de presă, utilizarea unui limbaj simplu, autentic și cât mai aproape de publicul pentru care se scrie și despre care se scrie, susținerea tendințelor sociale pozitive, demascarea fenomenelor negative etc.

Fenomenele care s-au atestat pentru prima dată în anii '90: destrămarea infrastructurii sociale și a principiilor morale, devalorizarea banilor, migrația, traficul de ființe umane, „criminalizarea societății” etc., nu doar au generat noi subiecte de reflecție pentru presă, care au condus la extinderea diapazonului tematic, ci au modificat substanțial rolul presei în societate, funcțiile și tehnicile ei de mediatizare a realității sociale, toate acestea formând identitatea unui nou tip de jurnalism – jurnalismul social.

Unul dintre fenomenele care cel mai mult a influențat modalitatea de abordare mediatică a realității sociale a fost stratificarea populației Republicii Moldova. Diferențierea veniturilor populației a modificat nivelul de trai (care până în anii '90 a fost, mai mult sau mai puțin, omogen) și a catalizat stratificarea socială care a polarizat societatea între un număr foarte mic de oameni bogați și majoritatea săracă – neajutorată, incertă și pesimistă. În condițiile în care clasa de mijloc, care se consideră a fi baza echilibrului social, aproape că lipsea, nici nu putea fi vorba de coeziune socială. Mai mult, categoriile sărace trebuiau „protejate” de abuzurile celor bogați, dar și de impactul perturbării funcționării normale a instituțiilor de bază ale societății. Datorită acestui fapt, presa își modifică nu doar diapazonul tematic, ci și funcțiile sale, de o importanță majoră devenind funcția de socializare.

Modificarea structurii sociale este un alt fenomen care a generat modificarea tehnologiei mediatice de reflecție a realității. Vechea structură socială de tip sovietic, care recunoștea existența doar a trei elemente: muncitorii, țărănimea și intelectualitatea, a început să se destrame și în scurt timp s-a format un sistem pluri-static, care, de rând cu cele vechi, includea straturile sociale nou-formate, între care: proprietari de capital, reprezentanți ai mediului de afaceri, fermieri etc. Și aceasta pentru că:

- s-a modificat radical rolul social al clasei muncitoare, aceasta pierzându-și statutul de lider;
- a dispărut proprietatea colectivă țărănească, colhozurile și sovhozurile fiind substituie cu gospodării țărănești private;
- s-a schimbat și rolul intelectualității, aceasta cedând statutul de lider spiritual;
- s-a modificat structura clasei guvernatoare – a apărut o elită nouă, națională;
- s-au modificat formele de proprietate: cea colectivă încetând a mai fi unică;
- au apărut alte forme de activitate, precum: businessul mic, mare și mijlociu.

Noile realități au generat straturi sociale noi și, respectiv, noi relații sociale între ele, dar și în interiorul acestora, ceea ce a condus la multiplicarea și diversificarea problemelor sociale, care urmau a fi abordate mediatic diferențiat, anume de pe pozițiile și din perspectiva intereselor sociale ale acestor categorii.

Tenebrizarea sferei sociale de asemenea se încadrează în logica expunerii noastre. Esența proceselor tenebre rezidă în faptul că sunt încălcate sau ocolite normele sociale stabilite și regulile de drept, ceea ce generează fenomene negative, precum: corupția, standarde duble în contabilitate, în salarizarea angajaților, neachitarea impozitelor pe veniturile suplimentare etc. Tenebrizarea acoperă întreaga societate, o dezorganizează, denaturează normele morale existente, subminând din interior societatea.

În acest context mai putem aminti și lipsa unor orientări, valori, scopuri sociale clare la care s-ar fi putut alinia societatea. Vidul valoric conduce la imoralitatea acțiunilor puterii, la apatia și pesimismul social în rândurile maselor largi, astfel generând excluziunea socială. Ideea națională ca valoare social-generală își pierde din intensitate și din claritatea sensului, ea fiind utilizată (atât de forțele de la guvernare, cât și de cele din opoziție) cel mai frecvent pentru realizarea intereselor politice.

Pentru a se integra în noua realitate socioeconomică, indivizii sociali încep să manifeste sau să adopte noi modele de comportament, ajustate la realitățile sociale din interiorul grupului sau din societate. Schimbările

de comportament se datorează, întâi de toate, procesului de afirmare a economiei de piață, care a generat noi activități, meserii și profesii care, la rândul lor, au impus noi standarde și au construit noi relații sociale, dar nu întotdeauna constructive și legale. Caracterul deviant al unor relații economico-financiare, care intră în contradicție cu legea, au condus la afirmarea unor comportamente antisociale, care modifică structura personalității, generează pierderea stimei de sine, a prestigiului în familie și în societate. Adaptarea unui anumit tip de comportament constructiv sau distructiv „depinde de modul în care se interconectează personalitatea, microuniversul cultural și existența particulară a individului cu mediul și condițiile social-generale” [13]. Liberalizarea prețurilor, diferențierea salariilor și a veniturilor populației, creșterea motivației financiare a persoanelor, angajarea sau concedierea din serviciu în baza calității și a randamentului muncii prestate, stagnarea proceselor industriale, distrugerea relațiilor de tip colectiv în agricultură, lichidarea locurilor de muncă, apariția șomerilor etc. – toate împreună au creat condiții pentru apariția și manifestarea noilor modele de comportament social, care de asemenea au devenit subiect de reflecție al jurnalismului social.

Desprinderea de fosta URSS în 1991 și accesarea Republicii Moldova la independență a afectat nu doar raporturile politice ale acesteia cu fosta metropolă, ci în primul rând cele economice, la acea dată puternic interdependentă. În asemenea situație, au avut de suferit sectoare determinante ale economiei naționale, întâi de toate, industria și agricultura [7]. Această stare de lucruri a accelerat și mai mult ritmul galopant al afirmării unor fenomene negative care au modificat problematica mass-media, tehnicile de documentare și de scriere, obiectivele primare, unghiul de abordare etc., fapt ce a conturat un nou tip de jurnalism – cel social. Între aceste probleme se numără:

Migrația. În Republica Moldova fenomenul migrației începe să prindă contur la începutul anilor '90 ai secolului trecut, datorită situației social-economice și politice. „Dar geneza migrațiilor este mult mai amplă, presupunând totodată motive demografice, tehnico-științifice, militare, socioculturale, etnice, religioase, social-psihologice etc. Prin urmare, migrația reprezintă un produs social, o reflexie a schimbărilor ce au loc în societate cu caracter individual (unitar) și de masă” [8]. „Începând cu anul 1993, migrația moldovenilor spre Europa, dar și în est, în Federația Rusă și în alte state ale CSI, a căpătat proporții din ce în ce mai mari. De regulă, această migrație poartă un caracter de muncă. Criza social-economică, dar și lipsa unor programe de stat bine articulate privind politica internă de ocupare a forței de muncă, au accentuat și mai mult tendințele migraționiste ale unei bune părți din populația țării, în special ale tineretului. În același timp, migrația clandestină de muncă este o consecință directă a pronunțatei disparități existente între nivelul de trai și remunerare din Republica Moldova, Europa Occidentală sau Centrală” [7]. Migrația în Moldova reprezintă un subiect sensibil și controversat. Pe parcursul primilor ani de independență numărul moldovenilor care plecau pentru a munci în afara țării era în permanentă creștere, atingând cote maxime la începutul mileniului trei. Deși, în 2008, numărul total al acestora domiciliați peste hotare era în jur de 600.000 [10], 340.000 dintre ei, care reprezentau circa o pătrime din forța de muncă națională, mai au încă familii în Moldova [2]. Exodul în masă a forței de muncă calificată are grave consecințe care afectează indivizii sociali, sectorul public și cel privat, societatea, în genere. „Deși emigrarea autorizată peste hotare, estimată în baza datelor MTIC (ÎS „CRIS „Registru”), continuă să fie actuală în Moldova, fenomenul înregistrează tendințe spre reducere. Conform datelor oficiale, în 2008 au emigrat peste hotare 6.988 persoane, iar în 2013 acest număr s-a redus cu circa 37% și a constituit 2.585 persoane. Preponderent emigrează populația din mediul urban, numărul acestora în 2013 fiind mai mult decât dublu (1.923 persoane) față de cel din mediul rural (662 persoane). Conform datelor estimate în baza emigrării autorizate, numărul cetățenilor moldoveni care locuiau peste hotare rămâne în continuă ascendență, în anul 2013 față de 2008 a crescut cu circa 20 mii persoane, constituind 101.937 persoane” [10].

Sărăcia. Sărăcia este un fenomen social negativ care are efecte diferite în plan individual și colectiv. Sărăcia poate fi definită drept deprivare relativă ce împiedică persoanele să obțină într-o măsură suficientă servicii, condiții și standarde de viață, care le-ar permite să-și asume roluri sociale, să participe în relații sociale și să manifeste un comportament obișnuit așteptărilor generale. Consiliul Europei consideră sărace acele persoane, familii sau grupuri ale căror resurse (materiale, culturale sau sociale) sunt atât de limitate, încât le exclud de la acele standarde minime de viață care sunt recunoscute drept acceptabile în societățile în care trăiesc. „După colapsul Uniunii Sovietice, Moldova s-a confruntat cu cea mai profundă și prelungită recesiune în rândul țărilor în curs de tranziție, iar creșterea survenită a nivelului sărăciei a transformat-o în cea mai săracă țară din Europa la etapa actuală” [12]. Actualmente în Republica Moldova „o persoană se consideră săracă dacă consumul mediu lunar este mai mic de 1196 lei (circa \$95) – valoarea pragului sărăciei absolute” [14].

Analiza evoluției sărăciei în Republica Moldova demonstrează că „sărăcia a crescut brusc în perioada 1998-1999. Către anul 1999, 71% din populația țării era săracă în baza pragului sărăciei absolute. Incidența extrem de mare a sărăciei în 1999 reflectă impactul grav al crizei financiare ruse asupra Republicii Moldova. Începând cu anul 2000 rata sărăciei s-a redus constant, iar către anul 2004 numai 26,5% din populația republicii era săracă, având o bună stare sub pragul sărăciei absolute” [11].

Cercetările realizate de societatea civilă pe acest segment confirmă statisticile oficiale: „Începând cu anul 1998 sărăcia în Republica Moldova a cunoscut o creștere rapidă, revenind pe o traiectorie descendentă doar din anul 2000. Începând cu anul 2008, sărăcia s-a amplificat, în special datorită extinderii acesteia în zonele rurale. Un alt motiv al creșterii sărăciei absolute în acea perioadă a fost în strânsă legătură cu diminuarea numărului de săraci, care reprezenta o sursă importantă de depășire a sărăciei pentru populația țării – cea mai înaltă rată a sărăciei absolute a fost înregistrată anume în al patrulea trimestru al anului 2008, când remitențele s-au diminuat. Totuși, începând cu anul 2010 nivelul sărăciei în Republica Moldova a înregistrat o diminuare semnificativă comparativ cu anii precedenți. Ponderea persoanelor sărace cu un consum mai mic decât pragul sărăciei absolute a constituit 21,9% și s-a diminuat în comparație cu anul 2009 cu 4.4 puncte procentuale” [6, p.5].

În anul 2012 nivelul sărăciei în Republica Moldova a continuat să scadă, rata sărăciei absolute constituind 16,6% față de 17,5% în anul precedent [15]. Aceeași tendință se atestă și în anul 2013, când „conform datelor oficiale ale Biroului Național de Statistică, rata sărăciei absolute a constituit 12,7% și s-a redus comparativ cu anul 2012 cu 3.9 puncte procentuale. Astfel, pe parcursul anului 2013 au fost scoși din sărăcie peste 132 mii de cetățeni” [16].

Sărăcia a generat discriminarea, selecția socială negativă, migrarea urban-rurală, starea de exluziune socială, demotivarea, autoexcluderea sau pierderea anomică în social, precedată de depersonalizare, toate aceste fenomene fiind reflectate și în mass-media.

Traficul de ființe umane. În majoritatea țărilor ex-sovietice, inclusiv în Republica Moldova, criza economică îndelungată și lipsa perspectivei de a prospera economic și de a avea un nivel de trai decent acasă au generat plecarea populației peste hotare în căutarea unui loc de muncă. Migrația în masă, haotică și deseori ilicită, lipsa informației privind realitățile din alte țări a creat un sol fertil pentru apariția traficului de ființe umane – fenomen social patologic cu impact negativ național, dar și internațional. Conform datelor Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, actualmente în lume circa 600.000 – 820.000 de persoane sunt traficate peste granița de stat, aici nefiind incluse și cele care sunt traficate în interiorul statelor, număr care poate atinge cifre de milioane. Circa 70% din numărul persoanelor traficate sunt femeile și fetele, care în majoritate sunt impuse să practice prostituția, iar aproximativ 50% din numărul persoanelor traficate sunt minori, care sunt exploatați sexual, expuși la muncă silită sau le sunt prelevate organele [3].

Prima definiție a traficului de ființe umane, acceptată la nivel internațional, a apărut în anul 2000, în Protocolul de la Palermo, conform căruia traficul de ființe umane este: recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin ofertă sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatarei. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe [5]. Victimele ale traficului de ființe umane pot fi persoanele trecute peste granița de stat sau transportate în interiorul statului, pentru a fi aduse în stare de sclavie sau servitute. Fenomenul traficului de ființe umane cel mai frecvent și mai amplu este mediatizat prin intermediul jurnalismului de investigație.

Criminalitatea. Criminalitatea poate fi definită drept un ansamblu de crime săvârșite de infractori pe un teritoriu concret și într-o anumită perioadă, variațiile căreia depind de variațiile mediului social-general. În anii '90 ai secolului trecut variațiile mediului social-general în Republica Moldova erau de o intensitate maximă; or, țara noastră se afla la începutul procesului de construire a statului democratic bazat pe drept și în plină trecere la economia de piață. Și, de regulă, anume când societățile sunt zguduite de mari reforme proprii etapelor de trecere, activitățile ilicite ale lumii criminale încep să ia amploare din punct de vedere cantitativ, dar și calitativ.

Tâlchăriile, jafurile, omorurile la comandă, spălarea și falsificarea banilor, răchetul etc. au devenit elemente constitutive ale vieții sociale, subminând considerabil activitatea normală a societății moldovenești de atunci.

În acel context, rolul presei era să informeze populația despre starea criminalității din republică și măsurile de combatere a ei, pentru ca persoanele să poată să se protejeze, dar și să cunoască unde se pot adresa în caz că devin victime ale unor crime; să orienteze investigațiile sale către instituțiile statului pentru ca acestea să elaboreze și să implementeze strategii noi de combatere a crimei; să educe toleranța și să apere drepturile deținuților etc.

Criza demografică. Criza demografică constă dintr-un lanț de procese sociale extrem de grave și periculoase, precum: depopularea, îndeosebi a spațiilor din mediul rural, rata sporită a mortalității, rata redusă a natalității, îmbătrânirea populației țării etc. „Structura populației pe vârste poartă amprenta caracteristică a unui proces de îmbătrânire demografică, adică creșterea ponderii femeilor și bărbaților vârstnici și reducerea ponderii persoanelor cu vârsta de 0-14 ani. În ultimii opt ani s-a înregistrat reducerea ponderii acestei grupe de vârstă de la 22,8% la 17,1% și creșterea ponderii populației vârstnice (de 65 ani și peste) – de la 9,5% la 10,2%. Din cauza nivelului înalt al mortalității bărbaților cu vârsta aptă de muncă, procesul îmbătrânirii populației în mai mare măsură este caracteristic pentru femei. Actualmente în structura populației cu vârsta de 65 ani și peste femeile constituie mai mult de 60%” [9].

Aceste procese constituie o amenințare directă la adresa securității naționale; or, urmările negative ale crizei demografice, spre deosebire de cele ale crizei economice, nu pot fi lichidate într-un interval de timp scurt sau mediu. De aici și gravitatea problemei în cauză, deși, conform datelor Biroului Național de Statistică, în ultimii ani în Republica Moldova indicatorii demografici au început să crească: rata natalității în 2008 a fost de 10,9 născuți-vii la 1000 locuitori, în creștere față de cea din 2001 (10,0‰), iar rata mortalității generale a scăzut în 2008 și a constituit 11,8 decedați la 1000 locuitori, față de 12,4‰ în 2005 [9].

Diferite de cele vechi, noile realități impuneau noi reforme sociale și noi modele de activitate a tuturor instituțiilor sociale. Noile politici și procese sociale urmau să fie și ele mediatizate de pe poziții noi; astfel, apare activitatea mass-media de reflectare, de monitorizare și de evaluare a calității proceselor sociale și a modului de implementare a politicilor sociale ale statului. Politica socială, *stricto sensu*, se consideră a fi o componentă a politicii economice a unui stat, orientată spre soluționarea problemelor sociale. *Lato sensu*, prin politică socială se subînțelege conceptualizarea de către factorii de decizie a unor acțiuni și activități speciale, implementate în scopul reducerii diferențierii veniturilor populației, diminuării contradicțiilor dintre interesele agenților economici și cele ale consumatorilor, preîntâmpinării apariției sau amplificării conflictelor sociale de natură economică.

Din perspectiva acestei abordări, jurnalismul social se manifestă, întâi de toate, ca un instrument de diseminare a informației. Informația formează fluxul comunicațional, în care se reflectă viața social-politică și economică a societății, inclusiv politicile sociale. Complexitatea acestora impune cunoștințe din ce în ce mai vaste, mai profunde și mai diverse, cunoștințe care nu pot fi dobândite din contactul direct al individului social cu realitatea. Vacuumurile informaționale sunt suplinite de jurnalismul social, care se situează între individ și lumea înconjurătoare și facilitează accesul și integrarea acestuia în realitatea imediată. Identificarea acțiunilor concrete ale guvernanților pe această dimensiune, prelucrarea și transformarea lor în materiale jurnalistice, precum și distribuirea acestora sunt activități care asigură circuitul informațional, circuit care catalizează dezvoltarea continuă atât a sistemului mass-media, cât și a societății.

Jurnalismul social se manifestă și ca un instrument de expertizare a acțiunilor puterii. Prin dezbaterele publice pe care le inițiază și prin analizele pe care le realizează acesta creează condiții favorabile pentru monitorizarea, aprecierea și chiar corectarea modului în care instituțiile statului și factorii de decizie se implică și activează în domeniul social. Tot aici se include și activitatea jurnalismului social de evaluare a politicilor și practicilor sociale, elaborate și puse în aplicare de aceste instituții.

Așadar, analizând și generalizând explicațiile de mai sus privind premisele și cadrul constituirii jurnalismului social, putem constata că el a apărut ca o necesitate obiectivă, ca un răspuns la noile realități care, la rândul lor, au determinat sau au marcat plenar specificul jurnalismului social în Republica Moldova.

Bibliografie:

1. AGABRIAN, M. O paradigmă sociologică a problemelor sociale. În: *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XII, nr.5–6, p.463–473 (București), 2001.
2. Ancheta Forței de Muncă „Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestrul IV, 2008 Biroul Național de Statistică. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/migratia/Migratia_FM.pdf

3. Ce trebuie să cunoști despre traficul de ființe umane. Asistența oferită de către Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene. [Accesat: 29.11.2014] Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/traficul-fiinte-umane>
4. *Elemente pentru un dicționar de sociologie rurală: fenomene, procese, doctrine rurale* / Coordonatori: Ilie Bădescu, Darie Cristea. București: Mica Valahie, 2003. 395 p. ISBN 973-85884-9-9
5. FOMINA, T. *Traficul de ființe umane în scopul exploatării muncii forțate în Republica Moldova: probleme și soluții*. Studiu. Chișinău, 2011. [Accesat: 29.11.2014] Disponibil: http://arhiva.lastrada.md/publicatii/ebook/Report_THB_LE_rom.pdf
6. GRIBINCEA, T. *Reducerea sărăciei extreme și a foamei. Aportul societății civile și al sectorului privat la atingerea țintelor naționale ale ODM 1 în Republica Moldova*. Chișinău: IPP, 2012, p.5. 40 p. ISBN 978-9975-4414-0-7
7. LOGHIN, I. *Republica Moldova și fenomenul migrației în contextul extinderii UE*. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: www.ipp.md/public/files/Publicatii/2003/iulie/
8. MOHAMMADIFARD, Ch. *Fenomenul migrației în Republica Moldova*. [Accesat: 20.01.2015] Disponibil: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Moscow/pdf/migration_conference_proceedings_2005_volum2.pdf
9. *Populația și procesele demografice în Republica Moldova*: Culegere statistică. Chișinău, 2009. [Accesat: 29.11.2014] Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/procese_demografice/Procese_demografice_2009.pdf
10. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, 2008–2013*. Raport analitic. Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Biroul Migrație și Azil. Chișinău, 2014. [Accesat: 20.01.2015] Disponibil: [http://bma.gov.md/files/Raportul_analitic_al_PME_2008-2013\(1\).pdf](http://bma.gov.md/files/Raportul_analitic_al_PME_2008-2013(1).pdf)
11. *Raport privind sărăcia și impactul politicilor, 2004*. Ministerul Economiei și Comerțului. Chișinău, noiembrie 2005. [Accesat 28.11.2014] Disponibil: <http://www.mec.gov.md/ro/content/impactul-saraciei>
12. *Recesiunea, recuperarea și sărăcia în Moldova*. Raport nr. 28024-MD, Noiembrie 2004. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: <http://siteresources.worldbank.org/INTMOLDOVA/Resources/PARo.pdf>
13. SÂRBU, S. *Sărăcia ca problemă socială*. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: <http://meritocratia.ro/2014/03/saracia-ca-problema-sociala/>
14. *Sărăcia în Republica Moldova, 2013*. Notă informativă a Ministerului Economiei. Chișinău, iulie 2014. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: <http://www.mec.gov.md/ro/content/impactul-saraciei>
15. *Sărăcia în Republica Moldova, 2012*. Notă informativă. Chișinău, 2013. [Accesat: 20.01.2015] Disponibil: www.mec.gov.md/.../nota-informativa-saracia-i.
16. *Sărăcia în Republica Moldova, 2013*. Notă informativă. Chișinău, 2014. [Accesat: 20.01.2015] Disponibil: www.mec.gov.md/.../nota-informativa-saracia-i.
17. ИВАНЯН, Р.Г. *Журналистика и социальная работа: природа и опыт институционального взаимодействия: Россия, конец XX – начало XXI веков*: Дисертация на соискание ученой степени кандидата политических наук, СПб, 2007. 291 с.

Prezentat la 26.01.2015